

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ
ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗΝ 24 - 3 - 1974, ΩΡΑΝ 19,30
ΕΝ ΤΗ ΑΙΘΟΥΣΗ ΤΕΛΕΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΥΛ. ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΠΡΟΤΑΣΣΕΤΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ Ι. ΓΑΓΓΑ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ
1974

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ Ι. ΓΑΓΓΑ

Θεοφιλέστατε
κ. Νομάρχα
Στρατηγέ μου
κ. Δήμαρχε
κ. Συνάδελφοι
Κυρίαί και Κύριοι

Τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων ἐορτάζει σήμερον τὸ σημαντικώτερον γεγονός τῆς νεωτέρας περιόδου τῆς τρισχιλιοτοῦς ιστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους: Τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ μεγαλυτέρα αὐτῆ ἐορτῆ εἰς θαυμάσιος συνδυασμὸς ἐορτῶν. Ἐορτάζει ὁ Χριστιανισμὸς τὸν Ἐὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, ἐορτάζει ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Ἡ νικηφόρος ἔκβασις τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων ὠδήγησεν εἰς τὴν διαδοχικὴν ἀπελευθέρωσιν τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς. Τμήματα τῆς Ἡπείρου, ἡ ὁποία τόσας θυσίας προσέφευεν εἰς τὸν κοινὸν ἑλληνικὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας, μόλις προσφάτως ἀνεστήθησαν ἐκ τοῦ πολυετοῦς Τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἡ ἀποψινὴ ἐπίσημος τελετὴ ἀποτελεῖ ἀπειροελαχίστην ἐκδήλωσιν τῆς μεγάλης τιμῆς τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν πρὸς ὄλους ἐκείνους τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀγνωστοὺς προγόνους μας, οἱ ὅποιοι ἔδωκαν τὰ πάντα εἰς τὸν μέγαν ἐκείνον Ἀγῶνα.

Ὡς ἐφετεινὸς ὀμιλητὴς ὤρισθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὁ τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Δ' Ἑδρας τῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης κ. Γεώργιος Καζαντζίδης. Θέμα τῆς ὀμιλίας του: «Τουρκοὶ καὶ Ἕλληνες».

Παρακαλῶ τὸν ἐκλεκτὸν Συνάδελφον ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸ βῆμα καὶ λάβῃ τὸν λόγον.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΟΥ

Κυρίαί καί Κύριοι,

Περί τὰ τέλη τοῦ 13ου μ. Χ. αἰῶνος, κατελθόντες ἀπό Βορρᾶ οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, εἰς νομαδικὸς ἀρπακτικὸς κατακτητικὸς λαός, ἐσκίασαν τὰ ἀνατολικά σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἤρξατο δι' αὐτὴν ἡ Ἀνατολή τῆς Δύσεως. Συναντοῦν εἰς τὸν δρόμον των τὴν Θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ καὶ τὴν εὐρίσκουν τῆς ἀρεσκείας των. Ὁ Μωάμεθ, ἀπείρως μικρότερος τοῦ Ἰησοῦ ὡς Θεός, εἶναι ἀσυγκρίτως ρεαλιστικώτερος ὡς θηλαστικὸν δίχειρ καὶ πρὸ παντὸς ὡς Ἄραψ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἐξαπέλυσε μίαν δρᾶκα ἀποστόλων ἀποφασισμένων νὰ ὑποστῶσι τὰ πάνδεινα καὶ νὰ διδάξωσι τὴν ἐγκαρτέρησιν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ ἐξαπέλυσε μίαν διαρκῶς ἀξανομένην ὀρδὴν κατακτητῶν ἀποφασισμένων νὰ κατακτήσωσιν ὅλα τὰ ἐγκόσμια, ἵνα, μεταφερόμενοι ἀνανεωμένοι εἰς τὸν Παράδεισον, ἀπολαμβάνωσι καὶ ἐκεῖ, ἀγήραστοι πλέον καὶ αἰωνίως, ὅ,τι ἐπὶ Γῆς παρακινεῖ καὶ δραστηριοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον.

Κατὰ τὸ Κοράνιον, ὁ ἄπιστος δύνатаι νὰ κληθῆ τρίς εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πιστοῦ. Τρεῖς εἶναι αἱ ἐπίσημοι καὶ πρακτικῶς ἀπεριόριστος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνεπιστήμων συζύγων, τὰς ὁποίας δύνатаι νὰ ἔχη ὁ πιστός. Οὐδεμία ἄλλη θρησκεία, οὐδὲν ἄλλο κοινωνικὸν σύστημα, παρέχει εἰς τοὺς ἄρρενας ὁπαδοὺς τοιαῦτα δικαιώματα καὶ κατοχυρώνει δι' αὐτοὺς ὅ,τι οὗτοι, ἀκόμη καὶ ὡς ζῶα ἐλεύθερα εἰς τοὺς δρυμούς, δυσκόλως θὰ ἠδύναντο νὰ διεκδικήσωσι, ἀλληλοτραγόμενοι διὰ τὸ δίκαιον

τοῦ ἰσχυροτέρου. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἐποχῆς μας ὅτι οἱ ἰσλαμικοὶ λαοὶ ἀπεδείχθησαν οἱ πλεον ἄσυγκίνητοι εἰς τὰς Κομμουνιστικὰς ἐπαγγελίας καὶ αἱ χῶραι τῶν τὰ σκληρότερα καρῦδια εἰς τὴν διάβρωσιν τῆς κομμουνιστικῆς προπαγάνδας.

Ποία ἦτο ἡ κατάστασις καὶ ἡ ψυχολογία τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας; Ἡ ἀνεύθυνος θεοκρατικὴ δεοντολογία εἶχεν ἐπιβληθῆ ὡς ἠθικὴ μονοκρατορία εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ ὅλας τὰς κλίμακας τῆς κρατικῆς μηχανῆς ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἡγεσίας μιᾶς τόσον ἀντιαντιστασιακῆς καὶ ἀπαρνησικῆρυκος τοῦ κόσμου τούτου θρησκείας.

Μία κοινωνία, περιβαλλομένη ἀπὸ ἄλλας ἐχθρικός, ἄς εἴπωμεν ὅτι ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας χρειάζεται π.χ. 1^ο/_ο ἁγίους, 2^ο/_ο ἀναχωρητὰς, 1^ο/_{οο} κακοποιούς, 30^ο/_ο ἀτέγκτους στρατιώτας, δύναται δὲ νὰ ἀνεχθῆ τὸ πολὺ 2^ο/_ο ἁγίους, 4^ο/_ο ἀναχωρητὰς, 3^ο/_{οο} κακοποιούς, ἢ νὰ ἀμυνθῆ μὲ ὄχι ὀλιγοτέρους τῶν 20^ο/_ο σκληροτραχήλους στρατιώτας. Μὲ τόσα ἑκατομῦρια ψυχῶν, ἡ αὐτοκρατορία ἔμενεν ἀνευ ἐπαρκοῦς μαχητικῆς δυνάμεως καὶ ἐχρειάσθη νὰ χρησιμοποιοῖ ἄλλοεθνεῖς μισθοφόρους, πιστοὺς καὶ σκληροὺς μαχητὰς ἀλλὰ ὀλιγίστους, τοὺς Βαράγγους ἐκ τῆς μακρυνῆς νήσου Θούλης, σημερινῆς Ἀγγλίας.

Ὅταν ὁ Ἔρτογρούλ, διαπεραιωθεὶς εἰς Θράκην, κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, δὲν συνήντησεν εἰς τὸν δρόμον τοῦ μαχητὰς, ἀλλὰ μεμονωμένους ἀναχωρητὰς τῶν ἐγκοσμίων, μαζωχιζομένους διὰ τὴν λεγομένην ἀπολύτρωσιν. Ἡ πτώσις ἦτο μοιραία: Ὁ Βυζαντινοχριστιανισμὸς ἠττήθη ἀπὸ τὸν Τουρκομοωαμεθανισμὸν. Ἀνεπιθύμητος ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μας, ἀφοῦ ἄλλαι ὑπῆρξαν καὶ εἶναι αἱ ἐπιδιώξεις τῆς, ἀνομολόγητος εἰς τὴν ἀπλότητά τῆς ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν μας, ἀφοῦ διέπεται ἐν πολλοῖς ἀπὸ μίαν ἀπόλυτον ἀξιωματικὴν μὲ στατικὰ κριτήρια, αὐτὴ εἶναι δυστυχῶς ἢ ἐκ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου καὶ μόνον αὐτομάτως ἀνακύπτουσα ὠμὴ ἀλήθεια.

Εἰς τὸ κρᾶμα «Ἑλληνοχριστιανισμὸς» τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἐχρειάζετο πολὺ μεγαλυτέρα δόσις ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἵνα ἀντιστῆ νικηφόρος. Ἡ πλήρης καὶ δυναμικὴ ἀνεξαρτησία τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐναντι τῆς θρησκείας ἦτο ἀπαραίτητος ὄρος.

Ἐὰν ὁ χριστιανισμὸς, ἠττηθεὶς τότε, ἐπέζησεν ἰσχυρὸς εἰς

τὰς καρδίας τοῦ ὑποδουλωθέντος λαοῦ εἶναι διότι εἶναι θρησκεία ἐγκαρτερήσεως.

Καὶ ἐὰν ὁ Ἰσλαμισμός, νικήσας τότε, εὑρίσκειται σήμερον ἐν καθιζήσει εἰς τὰς καρδίας τῶν Τούρκων, τοῦτο δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν εὐθαρσῆ ἀποδοκιμασίαν τοῦ ἀπὸ τὸν τελευταῖον μέγαν ἡγέτην των, ὁ ὁποῖος ἀπεκάλεσε τὸν Μωάμεθ ἀνάγωγον βεβουῖνον («τερμπιεσίζ μπεντεβί»), ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι εἶναι θρησκεία πολεμικῆς δράσεως, ἐξαναγκασθεῖσα ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων εἰς πολεμικὴν ἀδράνειαν. Ἡ μακρὰ ἀνακοπὴ τῆς μαχητικῆς ἐξαπλώσεώς του περιώρισε σημαντικῶς τὴν ἀδάπανον ἀπόλαυσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ὑπεσχημένων.

Ὁ μάταιος οὗτος κόσμος παρουσιάζει, βλέπετε, μίαν ἰδιοτυπίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἀντελήφθησαν, ἢ κατὰ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ὁποίας ἀντιδρῶν, οἱ διὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην τεταγμένοι:

Ὅργανον προνομιοῦχον δι' ὅλας τὰς καταστάσεις, δι' ὅλας τὰς ἐποχάς, δι' ὅλας τὰς βαθμίδας ἀντικειμενικῶν ἐμπειριῶν κ.λ.π., κ.λ.π., δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἔστω καὶ ἂν προβάλλεται ὡς «οὐρανόπεμπτον». Ὅ,τι εἶναι εὐεργετικὸν διὰ μίαν ὄψιν τῆς ζωῆς, δύναται νὰ εἶναι ἐπιβλαβὲς διὰ μίαν ἄλλην ὄψιν. Μερικὰ τῶν ὅσων δύναται νὰ διακηρῦσσονται ἀνευθύνως ὡς ἀλήθειαι κατὰ ἕν χθές, τίθενται ἀποφασιστικῶς ἐν ἀμφιβόλῳ ὑπὸ τῶν ἐμπειριῶν μιᾶς σήμερον καὶ ἢ τυχὸν ἐμμονὴ εἰς ὅλα τὰ σχήματα τοῦ παρελθόντος ἀποβαίνει, ἀδοκῆτως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς, ὑποσκαπτικὴ τοῦ μέλλοντος. Ἐὰν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ υἱοθετηθῇ μία ἐνιαία διέπουσα ἀρχή, αὕτη πρέπει νὰ εἶναι μία ἀρχὴ γενικευμένης σχετικότητος. Ἐὰν εἰς λαὸς θέλῃ νὰ παραμένῃ ζωντανὸς καὶ σφριγώδης, ἐπιβάλλεται ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν νὰ διαμορφῶνῃ πλέον ἀφομοίωσιμα καὶ πλέον δυναμικὰ διὰ τὴν ὑγείαν του κράματα καὶ νὰ ἀναμορφῶνῃ τοὺς κώδικάς του, συνάπτων τὰς παλαιὰς ἐκδόσεις εἰς τὰς ἰδικὰς των ἐποχὰς διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἱστορίας.

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι

Τῷ 1453 ἔπεσεν ἡ Πόλις, μετὰ 8 ἔτη ἔπεσεν ἡ αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος, καὶ μετὰ ἄλλα 4 ἔτη ἠναγκάσθη νὰ συνθηκο-

λογήση ή σκληροτέρα Ἑλληνική ἔπαλξις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μία μεγάλη φαραγκοβριθής καί δύσβατος ὄρεινή περιοχή περί τήν Νικόπολιν τοῦ Πόντου μέ ὄχυρά εἰς τὰς 12 καιρίας διαβάσεις της καί μέ ἄρρενα πληθυσμόν ἀσκούμενον ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τήν τέχνην τῆς ἐκ τοῦ συστάδην μάχης, ὅπως ἔκαμνον οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται :

Ἐγὼ εἶμαι ὁ εἷνας ὁ Ἕλληνον
 τὸ μαχαίρι μ' καὶ κί' ἀφίνω
 τὸν ὄχτρον σὸ μίαν σπάζατον
 μέ τὸν φίλον τρώω καί πίνω

(Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἕνας, δηλαδή ὁ γνωστός ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν, ὁ γνήσιος, ὁ Ἕλληνας· τὸ σπαθί μου δὲν τὸ ἀποχωρίζομαι, δὲν τὸ ξαποστάζω· τὸν ἐχθρὸ τὸν σφάζω μέ τὴν πρώτη, ἐν ἀκαρεί· τὸν μὴ - ἐχθρὸ τὸν φιλεῶ πλουσιοπάροχα).

Ἡ παιδική ἡλικία τοῦ σημερινοῦ ὀμιλητοῦ ἐπρόλαβε μόνον τὴν οὐρὰν αὐτοῦ τοῦ τετραστίχου· πράγματι, θὰ ἐφαίνετο σήμερον ἀπίστευτος ἢ ἐπικρατοῦσα ἐκεῖ μέχρις ἐσχάτων ἀρχὴ φιλοξενίας.

Ὁ κατακτητής, μέ μίαν ἀλάνθαστον διὰ τὸν πρωτογονισμόν του λογικὴν, ἐχρησιμοποίησε τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς ὡς ἐὰν ἦσαν ποίμνια πρὸς ἐκμετάλλευσιν, ἀπομυζῶν καὶ ἀποδεκατίζων, ἀλλὰ καί ἀφίνων πρὸς ἀναπαραγωγὴν. Ὁφείλον οἱ λαοὶ οὗτοι νὰ τῷ προμηθεύουν ἀγαθὰ διὰ νὰ τρέφεται καλῶς, ἐργασίαν διὰ νὰ ὀργανῶνῃ τὰς συγκοινωνίας του, τεχνίτας διὰ νὰ ἀνυψῶνουν τὰ ἀρχοντικὰ καί τοὺς μιναρέδες του, κ.λ.π., κ.λ.π., ὡραίας νεάνιδας, ὄχι σπανίως μάλιστα καί ὡραίους ἐφήβους, διὰ τὰ χαρῆμα του. Ἐπρεπεν, ἀπερίσπαστος ἀπὸ ἄλλας φροντίδας, νὰ κατακτήσῃ ὀλόκληρον τὴν Γῆν διὰ τὸ ἰδικόν του Ἰσλάμ. Οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι ἦσαν σχεδὸν συνεχεῖς. Ἡ παραγωγὴ πιστῶν δι' ἀμέσου γονιμοποιήσεως ἀπὸ τὰ χαρῆμα καί ἡ παραγωγὴ γενιτσάρων διὰ τῶν παιδομαζωμάτων δὲν ἤρκει. Ὁσάκις ἐκινδύνευεν ἡ πληθυσμιακὴ ἰσορροπία μεταξύ πιστῶν καί ἀπίστων, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ καιροὺς ἡ μέθοδος τοῦ βιαίου ἐξισλαμισμού ὡς συνωνύμου ἀλλαγῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως (Τούρκεμα) καί, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας, προεβάλλετο ἐν ψυχικῇ ἀναισθησίᾳ ὡς συγκαταβατικὴ αἴτησις συγγνώμης διὰ τὰς σφαγὰς καί τὰ βασανιστήρια τὸ «γιανλὶς ὄλντου» ἦτοι «λάθος ἔγινε». Ἐπραγματοποιοῦντο ἐπίσης καί τοπικοῦ χαρακτῆρος

τοιαῦτα «λάθη», ιδίως εἰς περιοχὰς ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν. Δὲν ἦτο σπάνιον ἱερεῖς χωρίων, διὰ νὰ σώσουν τὸ ποίμνιόν των ἀπὸ τὴν σφαγὴν, νὰ δέχωνται εἰκονικῶς τὴν ὁμαδικὴν ἐξωμοσίαν καὶ τὸν ρόλον τοῦ Μολλά (ἱερέως τοῦ Μωάμεθ), ἱερουργοῦντες ἐν τούτοις, βαπτίζοντες, διδάσκοντες, στεφανώνοντες, κ.λ.π., κ.λ.π. κρυπτοχριστιανούς. Δὲν εὐρίσκω εἰς τὴν Ἱστορίαν ἄλλο παράδειγμα τόσον ἀτέρμονος, τόσον μαρτυρικοῦ καὶ τόσον ἀπέλπιδος Γολγοθᾶ ὡς ἐκείνου τῶν κρυπτοχριστιανῶν. Πᾶσα Ἑλληνοχριστιανικὴ ἐκδήλωσις, ἡ ἐνέργεια, ἡ καθήκον, ἡ ἐπιδίωξις, ἀναβάλλεται τὴν τελευταίαν στιγμὴν διὰ μίαν ὀλονέν σπανιωτέραν εὐκαιρίαν, τὸ ἀναγκαιοῦν πάχος προστατευτικῆς Ἰσλαμοτουρκικῆς ἐπιφάσεως βραδέως μὲν ἄλλ' ἀσφαλῶς ἀξάνει καὶ μόνον θαῦμα ἐξωτερικῆς ἀλλαγῆς δύναται νὰ σώσῃ τὸν κρυπτοχριστιανὸν ἀπὸ τὸ μαρτύριόν του. Ὑπάρχουν καὶ σήμερον ἐν Τουρκίᾳ, ἰδίᾳ εἰς δυσπροσίτους περιοχὰς τοῦ Πόντου, κρυπτοχριστιανοί, διότι εἰς αὐτούς, καίτοι κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν αὐτοαποκαλυφθέντας, δὲν ἐπετράπη ἡ παλιννόστησις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅσοι κατάρθωσαν νὰ διαφύγουν, ἀπέδειξαν ἑαυτοὺς ἐδῶ ἐν Ἑλλάδι τὰ πλέον ἀνεξαρτήτητα ἀπὸ τὰς ξενοκινήτους προπαγάνδας, τὰ πλέον λυσιτελῶς δραστήρια, τὰ πλέον ἀδυσώπητα, τὰ πλέον μαχητικά, τὰ πλέον σκληρὰ Ἑλληνικά καρῦδια κατὰ τὰς προσφάτους δοκιμασίας τῆς Πατρίδος μας.

Κατὰ ἐν πρόσφατον προσκύνημα συμπατριώτου μου εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, τὸν πλησιάζει ἀπαρατήρητος μία Τουρκάλα καὶ αὐτοαποκαλύπτεται: «ἐμὲν' πὰ ἡ μάννα μ' ρωμαίησα ἔτον· τὰ παιδιά μ' τουρκάντ θὰ ἴνουνταν», λέει καὶ ὑγραίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς — σπαραγμὸς σκλαβωμένης Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Ὑπάρχουν ὀλίγαι περιπτώσεις ἐξ ἰδιοτελείας ἐθελουσίων ἐξωμοσιῶν, ἀλλὰ πολλαὶ περιπτώσεις τουρκομοιώσεως τῆς δευτέρας, ἢ τρίτης κ.λ.π. γενεᾶς ἀπογόνων βιαίως ἐξιλαμισθέντων. Εἰς τοὺς τοιοῦτους ἡ μακρὰ διακοπὴ τῆς ἑλληνιστικῆς καὶ κατήχησις τῆς τουρκιστικῆς ἀγωγῆς ἠδραίωνε τὴν πεποιθησιν τῆς τουρκικῆς προελεύσεως καὶ ἄλλους μὲν ἡ γεῦσις τῶν ἀγαθῶν τοῦ Μωάμεθ καθίστα φανατικούς χριστιανομάχους, ἄλλους δὲ ὁ νόμος «τὸ αἷμα νερόν κὶ ἴνεται», ἦτοι «τὸ αἷμα νερό δὲν γίνεται», καθίστα κατανοητικούς ἔναντι τῶν χριστιανῶν.

Τῆς ἀενάου αὐτῆς μεταγίσεως Ἑλληνικοῦ αἵματος εἰς

τάς ἐκάστοτε τουρκωνύμους φλέβας ὀφθαλμοφανῆς μαρτυρία εἶναι αἱ φυσιολογικαὶ τῶν σημερινῶν Τούρκων. Σπάνια εἶναι αἱ περιπτώσεις σημερινῶν Τουρκικῶν φυσιολογικῶν παρεχουσῶν κάποιαν ὑπόνοιαν Τουρανικῶν καταβολῶν, καὶ τοῦτο παρ' ὅλην τὴν εὐνοιαν τοῦ νόμου κληρονομικότητος πρὸς τὰς περισσότερον πρωτογόνους φυλάς.

Ὁ σήμερον ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου διώνυμος λαὸς εἶναι ἐθνολογικῶς ὁ εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ἐπὶ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μονώνυμος λαὸς μὲ μερικὰς νέας ἀλλὰ ὄχι ἀποφασιστικὰς προσμίξεις.

Ἄλλὰ βεβαίως ἡ θρησκεία καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀξιωματικὴ ἔχουν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχολογίας.

Νομαδικαὶ ἦσαν αἱ ἐμπειρίαι καὶ αἱ προκαταβολαὶ τοῦ κατακτητοῦ. Ἡ γλῶσσα τὴν ὁποῖαν ὠμίλει ἦτο διάφορος ὄχι μόνον ἠχητικῶς ἀλλὰ καὶ γενεσιαρχικῶς. Οἱ ἄλλοι τρόποι τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν ἦσαν δι' αὐτὸν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδιανόητοι. Ἴσοτιμία, ἰσοδικία καὶ ἰσηγορία μετ' αὐτοῦ ἐσημαινόν ἀφομοίωσιν πρὸς αὐτόν. Συνύπαρξις μετ' αὐτοῦ ἐσημαινέ τὴν ἀσυζητητὴ καὶ ἐσαεὶ προνομιακὴν ἐκδούλευσιν του ὡς τοῦ ἐλέω προελεύσεως καὶ θρησκείας δυναμικῶς ἀνωτέρου καὶ δικαιοματικῶς ἀναντιμαχητέου ὄντος.

Δὲν ἦτο ὁ κατακτητὴς ἀπὸ τοὺς ἐκπολιτιζομένους, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐκβαρβαρίζοντας· δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐξευγενιζομένους, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐκπρωτογονίζοντας· ἦ καὶ ἀκόμη, ἐὰν θέλετε, ὡς πρὸς τὸ ἰδικόν του σύστημα ἀναφορᾶς, δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐκμαυλιζομένους, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐκμαυλίζοντας.

Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἦτο καὶ παρέμεινε σκληρὸ καρῦδι.

Ἡ λογικὴ τοῦ νόμου τῆς βίας τῷ προσεπόρισεν ἀκόμη καὶ τὰς παραδουναβίους χώρας, ἀλλὰ ἡ προέλασις του ἀνεκόπη πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Βιέννης. Καὶ τότε μετέπεσε σχεδὸν ἀποτόμως ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ μεγάλου ἰσχυροῦ τῶν κατακτητῶν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ μεγάλου ἀσθενοῦς τῆς ὀργανικῆς συνοχῆς. Διότι τότε ἤρχισε νὰ γίνεταί αἰσθητὸς καὶ εἰς ἄλλος νόμος, διὰ τὴν λογικὴν τοῦ ὁποῖου ἀπεδείχθη ἀπροσάρμοστος :

Κράτος πολυεθνικὸν μὴ ἐφαρμόζον ἰσονομίαν πολιτικὴν ὑπερεθνικὴν καὶ οὐδετερότητα θρησκευτικὴν εἶναι προωρισμένον νὰ καταρρεῦσῃ.

Ἐποία διαφορὰ μὲ τὸ Ἑλληνικὸν προηγούμενον! Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος προσεκύνησε τοὺς θεοὺς ὄλων τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθέντων λαῶν καὶ εἰργάσθη ὑπερεθνικῶς διὰ τὸ ὄνειρον ἐνός νέου μεγάλου λαοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ. Ἐν τῇ ἀναζητήσει ἐπισήμου θρησκείας τοῦ κράτους του, καταλλήλου διὰ τὸν ἕνα τοιοῦτον λαόν, δὲν ἐπεφύλαξεν ὡς θεὸν τὸν ἤδη καὶ ὡς πατέρα του ἀκόμη χρησιμοποιηθέντα Δία τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὸν Σάραπιν τῶν Σουμερίων. Σκληρὸς εἰς τοὺς ἀνθισταμένους Ἑλληνας, ἐπεικὴς εἰς τοὺς ἠττωμένους ἀλλοεθνεῖς, ὑποκλίνεται πρὸ τοῦ ἀρχιερέως τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τὰ ἐκπληκτα βλέμματα τῶν στρατηγῶν του καὶ φορεῖ τὴν χλαμύδα τοῦ Πέρσου βασιλέως προκαλῶν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν στρατιωτῶν του. Καὶ γίνεται τοιουτοτρόπως ὁ μυθικὸς Ἴσκεντέρ, ὁ κοινὸς ἐθνικὸς ἦρωας ὄλων τῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας του. Σημειωτέον ὅτι εἰς πανοραμικὸν τι ὄροπέδιον τοῦ σημερινοῦ Πακιστὰν ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως μία ξανθὴ γαλανόφθαλμος φυλὴ μὴ ὁμοιάζουσα πρὸς τὰς γειτονικὰς τῆς, χρησιμοποιοῦσα ὡς κύρια ὀνόματα παραφθορὰς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ φέρουσα τὸ ὄνομα «Μουζούν», ἤτοι «Μακεδῶν». Εἶναι ἀπόγονοι στρατιωτῶν τοῦ μεγάλου ἐκπολιτιστοῦ.

Ὁ Σουλτάνος εἶναι καὶ ὁ Χαλίφης, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἐχει ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀφομοιώσει τὴν προοπτικὴν τοῦ Μωάμεθ, τὴν δεοντολογίαν τῶν φυσιολογικῶν ἀντιδράσεων, τὴν πολιτικὴν τῆς ἐξασφαλίσεως συνεργασίας διὰ δελεαστικῶν παραχωρήσεων. Παρέχει προνόμια, δημιουργεῖ ὑπολόγους προνομιοῦχους, Πατριάρχην, Ἀρματωλοὺς, Ἡγεμόνας κ.τ.λ., τοὺς ὁποίους καὶ μόνους ἀγρύπνως παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ἀπαλλασσόμενος οὕτως ἀπὸ δευτερευούσας σκοτούρας καὶ προβληματισμοῦς. Τὰ λεγόμενα ταπεινά, ἀλλὰ πρωτογενῶς φυσικὰ καὶ διὰ τοῦτο οὐσιαστικῶς ἀναλλοίωτα, ἀνθρώπινα ἔνστικτα ἐργάζονται ὑπὲρ αὐτοῦ. Αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν κατὰ τόπους πιστῶν καθιστοῦν πλέον ἔντονον τὴν σκιάν τῆς παρουσίας του. Καὶ ὁ ἴδιος βυσοδομεῖ κυρίως διὰ τὰς γενικωτέρας ἐπιδιώξεις του.

Χρησιμοποιεῖ τοὺς ἐγκεφάλους τῶν Φαναριωτῶν Ἑλλήνων διὰ τὰ συμφέροντα πρὸς τὰς ἐπιδιώξεις του, μὲ ἀσφαλιστικὴν δικλειδα τὴν σπάθην τοῦ δημίου ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν των. Αἱ περισσότεραι τῶν κεφαλῶν τούτων τελικῶς ἀποκόπτονται, ἀλλὰ

οἱ Φαναριῶται ἔχουν ἀπ' ἀρχῆς προγράψει τὰς ἰδίας των κεφαλὰς. Ψυχροὶ ὑπολογισταί, μεγάλοι Φαρισαῖοι καὶ ἀπαράμιλλοι διπλωμάται, ἐπιδιώκουν τὸν πλοῦτον ὡς ὑλικὴν δύναμιν, ἀλλὰ γίνονται ταῦτοχρόνως μεγάλοι δωρηταὶ καὶ εὐεργέται τοῦ Ἐθνους των καὶ μὲ ἓν πρόγραμμα μακρᾶς προοπτικῆς διευκολύνουν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς τὰς ἐξελίξεις εἰς τὴν τελικὴν ἑλληνιστικοποίησιν τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ τὸ προηγούμενον τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμισέως τῆς Ρωμαϊκῆς. Μακρὰ καὶ σκολιῶδης ἦτο ἡ ἀτραπός, ἀλλὰ, ὅπως τοῖς ἐφαίνετο, ἡ ἀσφαλεστέρα διὰ τὴν ἐπικράτειαν, ἡ ὀλιγώτερον δαπανηρά, ἡ μόνη ψυχρῶς λογικῆ. Θὰ ἐθυσιάζετο μία δόξα καὶ μία δύναμις ριζικῆς ἀλλαγῆς, οἷαν τὴν δημιουργεῖ ἡ ἔνοπλος κατίσχυσις, ἀλλὰ θὰ ἐκερδίζετο ὀλόκληρος ἡ αὐτοκρατορία. Διεδέχοντο λοιπὸν οἱ ζωντανοὶ τοὺς ἀποκεφαλιζομένους καὶ διεπαιδαγῶγουν τὰ τέκνα των ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἰδίας πολιτικῆς.

Κάποτε προσλαμβάνεται, ὡς γραμματεὺς ἑνὸς Φαναριώτου, προγονικῶς Ποντιακῆς καταγωγῆς, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, πάππου τοῦ ταῦτωνόμου πρώτου ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς ἐκ Βελεστίνου τῆς Θεσσαλίας χαλκέντερος Ἑλληνα, ὀνόματι Ρήγας. Κερδίζει τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ προῖσταμένου του, μυεῖται εἰς τὰς γνώσεις, τὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὰς μεθόδους τῶν Φαναριωτῶν, ἐργάζεται διὰ τὰ συμφέροντά των πρώτων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς Παραδουναβίους χώρας, διαπιστώνει ἐξ ἀντικειμένου τὴν βαθεῖαν ἐθνολογικὴν καὶ ἠθokraτικὴν συγγένειαν τῶν λαῶν των, τὴν πολιτισμικὴν των ἐνότητα, ζῆ τὸν μηχανισμόν τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των, καθίσταται βαθὺς γνώστης τῆς κατανομῆς καὶ διασπορᾶς των ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ, παρωθεῖται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν του ψυχὴν καὶ ὀδηγεῖται ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν δεδομένων τοῦ κράτους εἰς μίαν δεοντολογίαν ἑνὸς κοινοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ κατακτητοῦ διὰ μίαν κοινὴν ἐλευθερίαν μιᾶς κοινοπραξίας ἐθνότητων, δι' ἓν νέον ἔθνος ἑλληνιστικοῦ χαρακτῆρος. Καὶ γίνεται ὁ μέγας ἀπόστολος τῆς ἐλευθερίας των :

Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες, Ἀρμένιοι καὶ Ρωμηοὶ
 Ἀράπηδες καὶ Ἀσπροι, μὲ μιὰ κοινὴ ὄρμη
 Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, νὰ ζώσουμε σπαθί
 πῶς εἴμαστε ἀνδρειωμένοι, παντοῦ νὰ ξακουσθῆ.

Ἐχρειάζετο ἠθικὴ ἔξαρσις ; Ἀπηργάσθη ποιήματα, θούρια

καὶ παιᾶνας. Ἐχρειάζετο αὐτογνωσία τῶν ἔθνοτήτων; Ἀπειργάσθη καὶ κατένειμε χάρτην τῆς κατανομῆς των. Ὁ κακότεχνος οὗτος χάρτης, ἡ ὀνομασθεῖσα Χάρτα, εἶναι τὸ δικαιότερον διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ρήγα προσχέδιον μελλοντικῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τῶν λαῶν, εἰς ἣν περίπτωσιν θὰ διεμορφοῦντο χωριστὰ κράτη. Ἐχρειάζοντο χρήματα; Ἐκαμνεν ἐράνους. Ἐχρειάζετο μυστικὴ ἐπικοινωνία καὶ συνωμοτικὸς συντονισμὸς; Περιώδευσε μετημφιεσμένος εἰς σείχην ὀλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ δυναμικώτερα στελέχη τῶν λαῶν. Οἱ τσάροι τῆς Ρωσίας εἶχον ἐπανελημμένως ἀποδείξει ὅτι ἡ ὑπ' αὐτῶν προστασία τῶν Χριστιανῶν ἀποβλέπει ἀπαρεγκλίτως εἰς τὴν ὑποκατάστασιν τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου διὰ τῆς ἰδικῆς των. Στρέφει λοιπὸν καὶ ὁ Ρήγας τὰς προσδοκίας ἠθικῆς συμπαραστάσεως πρὸς τὴν Γαλλίαν. Κρατεῖ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ ὄλα του τὰ κύτταρα, ὄλας τὰς αἰσθήσεις, ὄλας του τὰς δαισιθήσεις, ὄλον του τὸν χρόνον. Νέος Ἀπόστολος Παῦλος, πολυσυνθετώτερος καὶ ρεαλιστικώτερος, πανεπιστήμων τῆς Ἐπικρατείας, πανερευνητής, πανπαραγωγός, πανεμπνευστής καὶ πανοργανωτής, προετοιμάζεται πλέον διὰ τὸ σύνθημα τῆς πανεθνεγερσίας ἀλλὰ καταγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ὁμοεθνοῦς Δημ. Οἰκονόμου εἰς τὰς ἀστριακὰς ἀρχάς, συλλαμβάνεται ὑπ' αὐτῶν ἐν Τεργέστη τὴν 19ην Δεκεμβρίου 1797, μετάγεται εἰς Βιέννην τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1798, παραδίδεται ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὰς ἀρχάς Μαΐου 1798 καὶ στραγγαλίζεται ὑπὸ τῶν τελευταίων μετὰ τῶν 7 κυρίων συνεργατῶν του ἐν Βελιγραδίῳ τὴν 12ην Ἰουνίου 1798, σχεδὸν 40 ἡμέρας μετὰ τὴν παράδοσίν του. Ἡ ἔθνικὴ προδοσία, τὸ εἶδεχθέστερον τῶν ἀνθρωπίνων ἐγκλημάτων, εἶναι παλαιόθεν ἐνδημοῦσα ἀσθένεια τῆς φυλῆς.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα ἔσχε βαθυτάτην ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑποδουλωμένων λαῶν, ἀλλὰ ἐπέπρωτο ἡ ἀπελευθέρωσίς των νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ ἀκριβῶς τὴν προδιαγραφὴν τοῦ Ρήγα.

Ὁ Δημοσθένης λέγει «Πρὸς γὰρ τὸ τελευταῖον ἐκβάν ἕκαστον τῶν πρὶν ὑπαρξάντων κρίνεται» καὶ ἡ ρῆσις αὐτῆ, ἐρμηνευομένη στενῶς, θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ ἕνα ἔωλον σκεπτικισμὸν ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς πολιτικῆς τοῦ Ρήγα, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλη: Ὑπάρχουν ἀστάθμητοι παράγοντες, οἱ ὁ-

ποῖοι, παρεμβαλλόμενοι εἰς κρισίμους στιγμὰς ἢ χρονικὰς περιόδους, μεταστρέφουν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων εἰς ἀπροβλέπτους ἐξελίξεις. Ἀστάθμητοι εἶναι αἱ προδοσίαι, ἀστάθμητοι εἶναι αἱ ἔστω καὶ προσωριναὶ μεταπτώσεις τῆς πολιτικῆς ἢ στοχοσκοπικῆς δεοντολογίας τῶν ξένων κυβερνήσεων καὶ ἐδῶ ὀφείλεται ἡ πτώσις τοῦ Ρήγα. Ἀστάθμητα εἶναι καὶ τὰ πιθανὰ λάθη, ἢ καὶ ἐγκλήματα, τῶν ἀρχηγῶν ἀγωνιστικῶν ὁμάδων, ἢ τοῦ ὄχλου, ἢ τῶν λεγομένων ἰσχυρῶν παραγόντων, καὶ ἔχουν καταστροφικὰς παρενεργείας, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι μόνον ὅταν τὸ Δημοσθένειον «τελευταῖον ἐκβάν» ἔχη σταθεροποιηθῆ ὡς «τελευταῖον», ἢ ἐξετάζεται ὡς «τελευταῖον», μόνον τότε καθίστανται αἰσθητὰ τὰ «προϋπάρξαντα» ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνήργησαν οὐσιαστικῶς εἰς τὴν τοιαύτην διαμόρφωσίν του.

Αἱ εὐχέρειαι δι' ἀποφασιστικὰς δυνατότητας, τὰς ὁποίας προσφέρουν ὀρισμέναι ἱστορικαὶ καταστάσεις, εἶναι ἀνεπανάληπτοι.

Ὁ Ρήγας ὑπῆρξεν ἡ μεγαλυτέρα, ἡ ἐμπνευστικωτέρα, ἡ ἀνθρωπιστικωτέρα, ἡ διορατικωτέρα ἀγωνιστικὴ ἠγετικὴ φυσιογνωμία τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων. Ἐπεδίωκε :

Τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὸν Σουλτανικὸν ζυγὸν ὅλων τῶν ὑπ' αὐτὸν λαῶν, ἀκόμη καὶ τῶν Τούρκων, κατὰ ἓνα τρόπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἀπέκλειε τὴν ὑποκατάστασιν τῆς Σκύλας διὰ τῆς Χαρύβδεως.

Τὴν πολιτειακὴν τῶν ἐνότητων εἰς μίαν ἀστικοδημοκρατικὴν κοινωνίαν, ὅπου νὰ βασιλεύῃ ὁ νόμος, νὰ ἐμπνέῃ τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος, καὶ νὰ ἀξιοποιῆται πρὸς ὄφελος τοῦ ἀτόμου ἢ ἐργατικότης καὶ αἱ ἰκανότητές του.

Τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀποκλεισμόν τῆς δυνατότητος χρησιμοποίησεως τῶν λαῶν τοῦ ἐνὸς κατὰ τοῦ ἄλλου ὡς πιονίων εἰς τὸ ζατρίκιον τῆς ἐπεκτατικῆς καί, κατὰ τὴν σημερινὴν ὀρολογίαν, ἀποικιοκρατικῆς πολιτικῆς τῶν ἄλλων δυνάμεων, ἰδίᾳ Ρωσίας καὶ Αὐστρίας.

Τὸν ἀποκλεισμόν τῆς μεταστάσεως ἀπὸ τῆς πρωτογόνου δεσποτικῆς, ἀλλὰ καί, ὡς τοιαύτης, ἀφινούσης πολλὰ παράθυρα διὰ πρωτοβουλίας καὶ ἐλπίδας, Σουλτανικῆς διοικήσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως, εἰς μίαν ἄλλης πλοκῆς διοίκησιν καὶ ἐκμετάλ-

λευσιν, περισσότερον ὀργανωμένην, μὴ παρουσιάζουσιν σημεῖα ἀσυνεχείας καὶ διαφυγῆς, καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἠθικὴ ἐξόντωσις τῶν λαῶν θὰ καθίστατο περισσότερον ἀναπόφευκτος.

Ἡ Ἱστορία ἐδικαίωσε τοὺς φόβους τοῦ Ρήγα καὶ ἡ προοπτικὴ τοῦ χρόνου ἀποκαλύπτει τὴν μεγαλωσύνην του, μίαν μεγαλωσύνην, τὴν ὁποίαν πολὺ ὀλίγοι τῶν συγχρόνων του ἠδυνήθησαν νὰ ὑποψιασθοῦν.

Τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ρήγα διεδέχθη μετ' οὐ πολὺ μία ἄλλη ἀπελευθερωτικὴ ὀργάνωσις, ἡ «Φιλικὴ Ἐταιρεία», μὲ περισσότερον ἐντοπισμένον στόχον, κυρίως τὴν Ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία συνιστᾶται ἐν Ὀδυσσῶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1814 ὑπὸ τριῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, τῶν

Ἐμμανουὴλ Ξάνθου ἐκ Πάτμου

Νικολάου Σκῶφᾶ ἐξ Ἄρτης

Ἀθανασίου Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων.

Μυεῖ διὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς ἀπανταχοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τὰ ἡγετικά, ὑπεύθυνα, φερέγγυα, μαχητικὰ Ἑλληνικὰ στοιχεῖα εἰς τοὺς σκοπούς τῆς καὶ τὰ καθιστᾶ πιστὰ μέλη μὲ τὸν ἐγγαστρίμυθον ὑπαιτιγμὸν ὅτι μεγάλη ἐξωτερικὴ δύναμις, ἔτοιμος πρὸς ἄμεσον δυναμικὴν ὑποστήριξιν, καλύπτεται ὑπὸ τὸ ὄνομά τῆς, ἐξασφαλίζει δι' ἱεροῦ ὄρκου τὴν μυστικότητα καὶ τὴν ἄμεσον δρᾶσιν εἰς τὸ πρῶτον ἄνωθεν σύνθημά καί, ὅταν πλέον μετὰ ἑπταετῆ ἀκαταπόνητον καὶ ἀκατάπαυστον προετοιμασίαν εὐρίσκη τὴν κατάστασιν ὄριμον, ἀναζητεῖ τὸν πρόθυμον αὐταπαρνητὴν ἀρχηγὸν τοῦ κολοσσιαίου ἐγχειρήματος καὶ τὸν εὐρίσκει εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

Κυριαὶ καὶ Κύριοι

Ποίαν ψυχολογίαν ἀπειργάσθη εἰς τὸν ὑποδουλωθέντα Ἑλληνισμὸν ἡ πτώσις τῆς Αὐτοκρατορίας του;

Τὸ πρῶτον ἀμήχανον δέος διεδέχθη ἡ βαθεῖα θλίψις, τὴν συνείδησιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ διεδέχθη ὁ Τρόμος τῆς ἀσυδοσίας τῶν ἐπιδρομέων, τὴν ἀνεδαφικὴν βυζαντινολογίαν διεδέχθη ὁ προσγειωμένος ὑπολογισμὸς, τὴν ἀδρανῆ προσδοκίαν τῆς Δευτέρας Παρουσίας διεδέχθη ἡ δραστηριὰ φροντίς διὰ τὴν

ἐπὶ Γῆς ἐπιβίωσιν καὶ τὸ ἔλεος πρὸς τοὺς ἐνδεδεῖς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ Παραδείσου διεδέχθη ἡ ἐνεργὸς προστασία τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἐγκαρτέρησις λόγῳ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου τούτου ἐνήργησεν ἐν πολλοῖς ὡς ἐγκαρτέρησις πρὸς μελλοντικὴν ἐξασφάλισιν τοῦ κόσμου τούτου, τὸ ὄνειρον μιᾶς νέας ζωῆς ἐν Οὐρανοῖς ὡς ὄνειρον μιᾶς νέας ἐθνικῆς ἐλευθερίας ἐπὶ γῆς καὶ μάλιστα, ὡς τοιοῦτον, ἐγένετο ἰδεαλιστικώτερον, ἐμπνευστικώτερον καὶ ἠρωϊστικώτερον, διότι δὲν ἀφεῶρα πλέον εἰς τὸν ἀγωνιζόμενον καὶ πίπτοντα, ἀλλὰ εἰς τὰς μελλούσας γενεάς.

Ἰδιαιτέρως τὸ Αἶγαῖον ὑπῆρξε τὸ θέατρον ἐνός ἀδιαλείπτου ἀγῶνος. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων τοῦ ἀφημάσσετο καὶ ἀπεστραγγίζετο ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν κατακτητὴν, ἀλλὰ ἀπὸ ὀλοκλήρον τὸ Ἰσλάμ. Οἱ μωαμεθανοὶ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου, ἰδίως οἱ Τυνησιοὶ καὶ Ἀλγερινοὶ πειραταί, εἶχον ἀναγάγει τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἐμπορίαν τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος εἰς τὰ σκλαβοπάζαζα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς εἰς προσοδοφόρον ἐπάγγελμα.

Ἐξεφύτρωσε λοιπὸν μία Ἑλληνικὴ Κρεφτουριά τῆς Θαλάσσης. Μία Κλεφτουριά προστασίας εἰδικώτερον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ γενικώτερον παντὸς ἀναξιοπαθοῦντος, ἡ ὁποία ὄχι μόνον Χριστιανοὺς καὶ Χριστιανὰς πάσης προελεύσεως, ἀλλὰ καὶ Τούρκους καὶ Τουρκίσσας, ἀπηλευθέρωνε καταναυμαχοῦσα ἀφρικανοὺς ἀρχιπειρατάς, καὶ τότε τοὺς ὠδήγει εἰς ἀσφαλεῖς λιμένας ἐπαναπατρισμοῦ.

Κλεφτουριά ἀφθάστου ἠθικοῦ μεγαλείου, ἀποσπάσασα ἐπανειλημμένως τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν μεγαλοψύχων τινῶν Σουλτάνων. Ὁ Ἑλληνόκτητος ἐμπορικὸς στόλος, ὁ διασχίζων τὰς θαλάσσας, ἦτο ταυτοχρόνως καὶ πολεμικὸς διὰ τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ ἔγινε φυτῶριον σκληροτραχῆλων πολεμιστῶν τῆς θαλάσσης. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἶγαίου, ἰδίαι αἱ Ὕδρα, Σπέτται, Ψαρά, ἀνέδειξαν πλουσίους Ἑλληνας πλοιοκτῆτας. Τοιαῦται ἐξειλίχθησαν αἱ ἀπὸ θαλάσσης δυνατότητες κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διαβαίνει τὸν Προῦθον τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1821 καὶ ἡ ἐντολὴ δίδεται. Αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἀρχίζουσιν εἰς τὴν περιοχὴν Πατρῶν περὶ τὰ μέσα Μαρτίου 1821 καὶ μεταδίδονται εἰς τὴν Δυ-

τικήν Στερεάν. Σχεδόν ἀμέσως, ἀπὸ 27ης Μαρτίου 1821 ἀρχίζει ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα, Βοιωτίαν, Φωκίδα, Φθιώτιδα.

Τὴν 8ην Ἰουνίου 1821 ἀφικνεῖται εἰς Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐκεῖ ἄλλων Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν γενικεύεται.

Ὁ ἀγὼν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι διήλθεν ἀπὸ πολλὰς φάσεις. Ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία ἑνὸς μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου κατωχυρώθη διὰ τοῦ πρωτοκόλλου Ἀδριανουπόλεως τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1829, περίπου 8 1/2 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου διάβασιν τοῦ Προῦθου. Μία ἔστω καὶ σκιώδης κριτικὴ ἀπαρίθμησις τῶν ἀποφασιστικῶν σταδίων καὶ φάσεων τοῦ ἀγῶνος θὰ ὑπερηκόντιζε τὸ χρονοδιάγραμμα, ὄχι τὸν ἀπ' ἀρχῆς τεθέντα σκοπόν, τῆς παρουσίας ὁμιλίας.

Οὐσιαστικοὶ συντελεσταὶ τῆς νίκης ὑπῆρξαν :

1ον. Ὁ ὑπερκόσμιος ἠρωϊσμός καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν τιμίων ἀγωνιστῶν, καὶ

2ον. Ἡ μακρυνὴ φωνὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦς τάφους τῶν.

Πράγματι, ἡ φωνὴ αὐτῆ τῶν νεκρῶν τῆς χθὲς μαζί με τοὺς ἠρωϊσμοὺς καὶ τὰς ἐκατόμβας τῶν μαχητῶν τῆς σήμερον συνεπῆραν τὰς ψυχὰς ἐγγενῶν τέκνων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἔφεραν φλογεροὺς συμμαχητάς, συμπαραστάτας καὶ συνδρομητάς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημιούργησαν διαπρυσίους ἱεροκήρυκας τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων ἐν Εὐρώπῃ, μετέστρεψαν τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην, καὶ δι' αὐτῆς τὴν στάσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ οὕτως ἐδόθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἱστορίαν ὑπερεθνικὸν «παρῶν» τοῦ Ἑλληνογεννήτου Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ. Εἶθε νὰ ὑπάρξῃ καὶ δεῦτερον τοιοῦτον «παρῶν», ἀποφασιστικὸν διὰ τὸ μέλλον ὀλοκλήρου τῆς Ἀνθρωπότητος.